

Леля Дъмша – идеал и действителност

Разказът „Ангелинка” е едно от най-добрите произведения на Елин Пелин. В него той описва една от своите героини – леля Дъмша. Писателят пресъздава външния ѝ вид гротесково, но зад отблъскващата външност се крие едно добро сърце.

В творбата на Елин Пелин има разминаване между въображението на децата и действителността. Повлияни от думите на майка си в представите им образът на леля Дъмша присъства редом до тези на Господ и на Богородица. В реалността обаче тя е един обикновен земен човек с благородна душа.

Разказът „Ангелинка” започва с косвено описание на градската жена леля Дъмша. Тя е далечна роднина на леля Станка, която получава държавна пенсия и има собствена къща в града, а това за обикновената селска жена е символ на благополучие. За да се разсее поне за малко от сивото си и еднообразно съществуване, леля Станка много често разказва с обич и възхищение за своята сродница и за дъщеричката ѝ Ангелинка. За нея гражданката е светъл идеал и „велика гордост” и тя цялата се преобразува, когато произнася думите „наша Дъмша” или „леля Дъмша”. Потокът от похвали няма край и за децата далечната роднина се превръща във „всемогъща и недостижима вълшебница”, а свещения ѝ образ е „обкръжен от светъл ореол”. В техните представи тя живее в далечен приказен град и обитава „оня лазурен небесен мир”, определен за „дядо Господ и скърбящата негова майка – пречистата Света Богородица”. Само името на леля Дъмша е в състояние да усмири малките палавници и да извика чувството им за ред и справедливост. Мисълта за нея ги прави по-добри и кротки като агънца. Образът на Ангелинка живее също в детското въображение и винаги е редом с този на майка ѝ. Тя е добра, русокоса като звезда и при мисълта за нея, детските сърца се пълнят със затаена завист.

Писмото на леля Дъмша е едно предупреждение, че идеалът не винаги съответства на действителността. Прочитайки го, сирачето забелязва, че това „просто и наивно поздравление” е написано с „детски почерк, без главни букви и знаци”, което свидетелства за невежеството на възхваляваната леля Дъмша. Момчето разбира, че столичанката е една недостатъчно грамотна жена, която е далеч от съвършенството приписано ѝ от леля Станка и възприета безрезервно от нейните деца.

За всички в семейството получаването на писмото се превръща в истински празник. Не се радва само сирачето, защото името му не е споненато сред останалите. Неговата чувствителна душа е огорчена и не може да преглътне мъката, тъй като това е сторено не от някой друг, а точно от обожествяваната леля Дъмша, от майката на любимата му Ангелинка.: „Радваха се всички, но не и аз, аз, чуждият в тази къща”. Повторението и контрастът разкриват разочарованието и страданието на момчето, потиснато от сиромашката си участ. То се чувства изоставено, забравено и ненужно в целия свят. Рухват и надеждите му, че ще види приказните гостенки, когато се сеца, че трябва да бъде при пастирите по това време. Тогава леля Станка дава разрешението си сирачето да се върне навреме, за да види приказните същества. Думите на тази добра и благородна жена го успокояват и щастието се завръща отново в сърцето му. Метафоричният глагол „хвъркнах” показва огромната радост на героя, изпълнен отново с мечти и надежди.

В деня на Възнесение момчето бързо се устремява към селото, за да види колкото се може по-скоро дългоочакваните гостенки. То няма търпение мечтите му най-после да станат реалност. Но когато сирачето се връща от планината, трябва да претърпи първото си разочарование. То е безкрайно изненадано и потресено, защото леля Дъмша е пълна противоположност на представата му за нея. „Свещеният идеал” на момчето най-неочаквано е свален от своя божествен трон и сега седи на едно ниско трикрако столче. Елин Пелин ѝ създава почти гротесков портрет. Тя е една изключително грозна, безкусно облечена и рано състарена жена. Леля Дъмша изглежда смешно със смачканата си черна шапка, „украсена с две избелели рози, до които стърчат две черни проскубани щраусови пера”. Тя цялата прилича на „голяма черна пеперуда”. Лицето ѝ е „сухо, кокалесто, с цвета на оцавена гайда”. Особено отблъскващи са „гръмкият” ѝ глас и двата зеленясали зъба, стърчащи в устата ѝ. Така от безкрайното възхищение, момчето достига до пълното разочарование и дори отвращение. Никой обаче освен него не забелязва отблъскващия външен вид на столичанката. Децата са „прехласнати в съзерцание”, а леля Станка „умилена до сълзи” стои до коленете ѝ като пред „чудотворна икона”.

Когато сирачето среща погледа на леля Дъмша и открива в него „обич, простодушие и доброта”, то успява да се освободи от чувството на разочарование и ѝ целува ръка, неподбутнато от никого. Жадно за обич и ласка, то безпогрешно стига до истината за добротата ѝ, която се крие зад противната ѝ външност. Елин Пелин неслучайно преувеличава физическата грозота на героинята си, за да внуши, че над естетическите ценности стоят нравствените.

Сблъсъкът между идеал и реалност помага на момчето да разбере, че не всичко в живота непременно съвпада с мечтите. От друга страна, леля Дъмша става причина то

да прояви скритата в неговото сърце доброта и да се научи да търси доброто навсякъде, дори когато е скрито от човешките очи.